

WOJCIECH TREMPAŁA, AGNIESZKA PAZDERSKA, MARTYNA RAJEK

Młodzi dorośli wobec współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa - refleksje empiryczne

Wprowadzenie

Każde pokolenie¹ poszukuje własnej, niezależnej drogi życiowej, która jest zdeterminowana przez aktualny kontekst społeczny, a więc specyficzne dla określonego czasu historycz-

¹ Hanna Świda-Ziemba w książce *Urwany lot* wskazuje, iż: „przez pokolenie rozumiem ludzi pewnych roczników, posługujących się swoistym dla nich kodem znaczeń i posiadających wspólny horyzont światopoglądowy. Ten kod znaczeń „przezroczysty” dla danego pokolenia i „obcy” innym pokoleniom”. Zob. H. Świda-Ziemba, *Pokolenia*, [w:] *Od kontestacji do konsumpcji*.

nego zmiany obyczajowe, geopolityczne czy kulturowe². Jak pisał Florian Znaniecki: „Życie społeczne człowieka podlega ewolucji aż do późnego wieku, każda nowa rola społeczna wprowadza jakieś nowe doświadczenia i rozwija z dawnych jakieś nowe dążności. Ale dążności społeczne rozwinięte w pierwszym okresie życia nadają główny kierunek tej ewolucji, o ile ten kierunek od samego osobnika zależy”³. Tym samym warunki społeczno-polityczne, w których dojrzewają obecne pokolenia młodych Polaków, będą miały decydujący wpływ na ich oceny, przekonania i zachowania w przyszłości. Od charakteru tychże postaw wkrótce w dużej mierze zależy będzie pomyślność społeczeństwa polskiego. Stąd, zdaniem autorów, wynika potrzeba stałej diagnozy orientacji aksjologicznych oraz życiowych kolejnych pokoleń młodzieży. Zadanie to jest szczególnie istotne w kontekście obserwowanych na przestrzeni ostatnich lat przekształceń rzeczywistości i związanych z nimi zagrożeń dla bezpieczeństwa, których rozwiązanie stanowi najpilniejsze z wyzwań współczesności.

Rozpoczęty w roku 1989 proces transformacji gospodarczej, demokratyzacja systemu politycznego Rzeczypospolitej, integracja państwa polskiego w ramach zachodnich struktur międzynarodowych oraz towarzysząca tym wydarzeniom globalna rewolucja technologiczno-informacyjna to tylko niektóre z najistotniejszych katalizatorów przekształceń w funkcjonowaniu współczesnych pokoleń Polaków na wielu płaszczyznach ich życiowej aktywności. Do niedawna wspomniane procesy przebiegały we względnie spokojnym otoczeniu międzynarodowym. Choć na różnych etapach stanowiły one źródło określonych problemów społecznych, to mimo wszystko dawały nadzieję na długotrwały, względnie stabilny i przewidywalny postęp społeczny w przyszłości. Warunki te sprzyjały rozwojowi postaw zindywidualizowanych, zorientowanych na

Szkice o przeobrażeniach współczesnej kultury, red. M. Kempny, K. Kiciński, E. Zakrzewska, Warszawa 2004, s. 205.

² A. Cudowska, *Orientacje życiowe współczesnych studentów*, Białystok 1997, s. 8.

³ Cyt. za: F. Znaniecki, *Ludzie terażniejsi a cywilizacja przyszłości*, Warszawa 1974, s. 115. Zresztą podobny pogląd głoszą także Peter Berger i Thomas Luckmann, którzy wskazują, że socjalizacja pierwotna jest dla jednostek ważniejsza niż socjalizacja wtórna. Stąd też struktura tej drugiej musi być spójną z tą pierwszą. Wynika to między innymi z silnych związków emocjonalnych, jakie łączą jednostkę z kształtującymi jej osobowość społeczną „znaczącymi innymi” na pierwszych etapach życia. Zob. szerzej: P. Berger, T. Luckmann, *Społeczne tworzenie rzeczywistości*, Warszawa 2010, s. 192.

wartości istotne z punktu widzenia osobistych preferencji jednostek czy ich potrzeb wpisanych w przyjęty przez społeczeństwo model demokracji wolnorynkowej.

W ostatnich latach miało miejsce jednak wiele wydarzeń, które stanowią bezpośrednie zagrożenie dla pomyślnej realizacji tak zdefiniowanych interesów oraz wartości społeczeństwa polskiego. Konflikt militarny we wschodniej Ukrainie po raz pierwszy od upadku żelaznej kurtyny skłonił do pytań o bezpieczeństwo terytorialne Rzeczypospolitej oraz trwałość obecnego pokojowego ładu międzynarodowego. Wojna domowa w Syrii oraz będąca jej efektem migracja ludności z Bliskiego Wschodu do Europy budzą zaś społeczny lęk przed wizją koegzystencji z obcymi kulturami. Strach ten jest dodatkowo podsycany przez rosnące zagrożenie terrorystyczne ze strony fundamentalistów islamskich. Ponadto warto w tym miejscu pamiętać, iż wskazane problemy dotknęły Europę, w tym Polskę, w sytuacji, w której wciąż nierozwiązane pozostają – szczególnie dotkliwe dla osób młodych – konsekwencje społeczne trwającego od 2008 roku kryzysu gospodarczego. W ich pokonaniu przeszkadzają m.in. coraz mocniej odczuwalne w skali świata problemy demograficzne i środowiskowe. Wskazane wydarzenia i zjawiska z całą pewnością nie pozostają bez wpływu na opinie, przekonania czy postawy współczesnego pokolenia młodych dorosłych. Próbie określenia zakresu tego oddziaływania został poświęcony projekt badawczy, którego wyniki zostały zaprezentowane w niniejszym artykule.

Metodologia i problematyka badań

Problemy i hipotezy badawcze

W omawianym projekcie badawczym zbieranie i analiza materiału empirycznego zostały podporządkowane poszukiwaniom odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób obecne przekształcenia społeczno-polityczne na arenie międzynarodowej odzwierciedlają się w deklaracjach młodych dorosłych na temat ich osobistych systemów wartości, sposobu, w jaki dokonują oni hierarchizacji współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa oraz przejawianego przez wspomnianą grupę poziomu gotowości do działań na rzecz przezwyciężenia tychże zagrożeń (Rycina 1). W obrębie tak sformułowanego problemu ogólnego wyróżnić można następujące pytania szczegółowe:

1. Jaka jest hierarchia wartości młodych dorosłych w obliczu obecnych przekształceń sytuacji międzynarodowej i geopolitycznej kraju? Czy różni się ona ze względu na płeć, miejsce zamieszkania oraz główny typ aktywności życiowej badanych? Jeśli tak, to w jakim zakresie?
2. Jak postrzegana jest hierarchia zagrożeń dla bezpieczeństwa przez młodych dorosłych Polaków? Czy jest ona różna ze względu na płeć, miejsce zamieszkania oraz główny rodzaj aktywności życiowej badanych? Jeśli tak, to w jakim zakresie?
3. Jaki jest poziom gotowości młodych dorosłych do osobistych poświęceń na rzecz przezwyciężenia aktualnych zagrożeń bezpieczeństwa. Czy gotowość ta jest różna ze względu na płeć, miejsce zamieszkania oraz główny rodzaj aktywności życiowej badanych? Jeśli tak, to w jakim zakresie?

Zadaniem nadrzędnym stawianym sobie przez autorów w ramach prezentowanego projektu badawczego była weryfikacja trzech hipotez.

Hipoteza pierwsza: W obliczu nowych zagrożeń w środowisku międzynarodowym doszło do umocnienia się w systemach aksjologicznych ludzi młodych znaczenia takich wartości, jak pokój, bezpieczeństwo czy ojczyzna. Niemniej jednak wciąż pozostają one mniej istotne niż zbiór tradycyjnie cenionych wartości, takich jak: rodzina, miłość, zdrowie czy przyjaźń.

Uzasadnienie: Współczesne pokolenie młodych dojrzewa w czasach, w których stopień złożoności i skomplikowania rzeczywistości nieustannie prowadzi do radykalnych zmian społecznych, co negatywnie wpływa na kształtowanie poczucia stabilności i bezpieczeństwa. Wśród dorastających pokoleń uwidacznia się kryzys czy wręcz deficyt tożsamości. Trudność ta powstaje choćby ze względu na negację tożsamości cechującej czas dzieciństwa, inklinację szukania nowych źródeł własnej egzystencji w świecie dorosłych czy poprzez postulat życia w wielowymiarowej rzeczywistości, która przybrała hedonistyczno-konsumpcyjny charakter. Ponadto nowa generacja młodych dorosłych żyje w świecie zdominowanym przez mass media, które są traktowane jako fundamentalny instrument kształtujący system wartości⁴.

⁴ Z. Melosik, *Młodzież a przemiany kultury współczesnej*, [w:] *Młodzież wobec niegościnniej przyszłości*, red. R. Leppert, Z. Melosik, B. Wojtasik, Wrocław 2005, s. 19.

Oprócz nowożytnych przeistoczeń, wspomnianych wcześniej, istnieją również te, które z biegiem czasu ulegają aktualizacji i szybkiej konwersji. W tym przypadku mowa o zagrożeniach globalnych oraz wewnętrznych, otoczeniu międzynarodowym czy aktualnym momencie historycznym danego kraju, które w istotny sposób wpływają na poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji młodych ludzi.

Aktualna sytuacja międzynarodowa i geopolityczna Polski bez wątpienia wpływa na świadomość młodych Polaków. Jednym z kluczowych zagrożeń jest obecnie konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy. Dysharmonia ta zapoczątkowana w 2014 roku jest jednym z poważniejszych kryzysów w Europie od czasów zakończenia zimnej wojny. Precedens ten zaburzył ład międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa, jak również zakłócił perspektywę współpracy między Europą a Rosją⁵. Równie newralgicznym zagrożeniem jest rozwój organizacji terrorystycznych, których agresja skierowana jest na cywilizację Zachodu. Środki masowego przekazu przyczyniają się do potęgowania tego zagrożenia. Wytworzyła się tzw. symbioza pomiędzy mediami a terrorystami⁶, co implikuje strach, a w efekcie skłania do postaw patriotycznych⁷ lub nawet nacjonalistycznych⁸. W kon-

⁵ M. Kleinowski, *Konflikt na Ukrainie. Prymat polityki nad ekonomią?*, „Unia Europejska.pl”, 2014, nr 2, s. 7.

⁶ Symbioza pomiędzy mediami a organizacjami terrorystycznymi polega na tym, iż transmisja medialna z zamachu staje się „reklamą” dla terrorystów, którzy, mają możliwość rozpropagowania swoich programów przed dużym audytorium. Jednocześnie informacja o przebiegu zamachu dla mediów jest gwarancją wzrostu poziomu zainteresowania i zaintrygowania widzów. Zob. T. Otłowski, *Media – broń w rękach terrorystów?*, „Biuletyn Opinie”, 2009, nr 20, s. 2.

⁷ Autorzy mają tu na myśli chociażby sytuację z marca 2015 roku kiedy pod wpływem nasilania się działań wojennych na Ukrainie oraz przekazów medialnych na temat gróźb kierowanych przez władze Rosji pod adresem Polski wielu obywateli Rzeczypospolitej zaczęło zgłaszać się do służby przygotowawczej w wojsku. Zob. *Polacy chcą do wojska. Setki ochotników w WKU*, www.wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Polacy-chca-do-wojska-Setki-ochotnikow-w-WKU (dostęp 1.12.2015). W tym samym czasie niezwykle popularne stały się ochotnicze oddziały paramilitarne, G. Szymanik, *Jak polskie organizacje paramilitarne szykują się na wojnę*, www.wyborcza.pl/duzyformat/1,142470,17107614,Jak_polskie_organizacje_paramilitarne_szykuja_sie.html (dostęp 1.12.2015).

⁸ Mowa tu między innymi o obserwowanym w społeczeństwie europejskim, ale i polskim wzroście uprzedzeń, postaw ksenofobicznych, zwrocie ku radykalnym ruchom narodowym. Zob. *Diagnoza społeczna 2015: Polacy szczęśliwi i coraz bardziej konserwatywni*, www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1548622,Diagnoza-spoeczna-2015-Polacy-szczesliwi-i-coraz-bardziej-konserwatywni (dostęp 1.12.2015).

sekwencji reakcją na lęk jest także umocnienie w systemach aksjologicznych społeczeństwa, w tym ludzi młodych, szacunku dla wartości zagrożonych, takich jak ojczyzna, pokój czy poczucie bezpieczeństwa. Niemniej jednak należy założyć, iż wciąż ustępują one miejsca tym wartościom, których pierwszoplanowa rola utrzymała się w pierwszym polskim pokoleniu „dzieci wolnego rynku”. Mowa tu o takich wartościach, jak miłość, przyjaźń czy szczęście rodzinne. Założenie to można uzasadnić za pośrednictwem przynajmniej dwóch argumentów. Po pierwsze, choć zagrożenie dla wartości pokoju, ojczyzny czy bezpieczeństwa jest realnym przedmiotem debaty publicznej oraz medialnej w Polsce, to wciąż pozostaje mimo wszystko zagrożeniem potencjalnym, hipotetycznym i nienamacalnym. Po drugie, należy założyć, iż uznanie dla wartości wymienionych w argumencie pierwszym wzrasta przede wszystkim jako wynik kontrreakcji na lęk przed wspomnianymi zagrożeniami. Kontrreakcja ta ma jednak przede wszystkim na celu obronę tych wartości, które cieszą się uznaniem społeczeństwa w czasach stabilizacji.

Hipoteza druga: Nowe zagrożenia dla bezpieczeństwa, w szczególności konflikt na Ukrainie oraz ekspansja Państwa Islamskiego, wpływa na prymat konfliktów wojennych, terroryzmu i rozwoju skrajnych ruchów religijnych wśród najważniejszych symptomów poczucia zagrożenia młodych dorosłych.

Uzasadnienie: Jak wspomniano już wcześniej, młodzi Polacy żyją w świecie zdominowanym przez środki masowego przekazu, które stanowią w ich życiu jedno z najważniejszych źródeł wiedzy o świecie i zagrożeniach⁹. Jak wskazywali już w latach 70. XX wieku Maxwell McCombs i Donald

⁹ Pokazują to między innymi wyniki badań nad świadomością ekologiczną młodzieży: N. Demeshkant, *Rola środków masowego przekazu w kształtowaniu świadomości ekologicznej studentów wyższych uczelni*, [w:] *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*, red. M. Wawrzak-Chodaczek, Toruń 2008, s. 162–168; T. Burger, *Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego*, Warszawa 2005, s. 91; A. Bołtromiuk, T. Burger, *Polacy w zwierciadle ekologicznym. Raport z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r.*, Warszawa 2008, s. 17; *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski. Raport PBS przygotowany dla Ministerstwa Środowiska*, www.mos.gov.pl/g2/big/2013_12/ee41d9c93bc700729faf03103120a38c.pdf (dostęp 9.12.2015).

Shaw: „Uznajemy za ważne to, co media uznają za ważne”¹⁰. Pogląd ten wymieniona dwójka uczonych potwierdziła wynikami własnych badań empirycznych, które wskazywały na niemal doskonałą korelację pomiędzy medialnym a publicznym porządkiem priorytetów w życiu społeczno-politycznym¹¹. Stąd też przypuszczenie autorów niniejszego artykułu, iż w świadomości respondentów będą dominowały zagrożenia bieżące i takie, które cieszyły się silną ekspozycją w środkach masowego przekazu w okresie zbierania materiału empirycznego.

Hipoteza trzecia: Pomimo warunków sprzyjających wzrostowi społecznego poczucia zagrożenia, młodzi dorośli wykazują niski stopień gotowości do poświęceń na rzecz przezwyciężenia współczesnych zagrożeń regionalnych i globalnych.

Uzasadnienie: Autorzy współczesnych raportów z badań na temat zaangażowania społecznego i postaw obywatelskich wśród polskiej młodzieży zwracają uwagę na to, że choć wskaźniki te rosną systematycznie od początku lat 90. XX wieku, to mimo wszystko wciąż pozostają na niskim poziomie¹². W roku 2010 tylko 22% młodych dorosłych angażowało się w działalność wolontariacką, z której większość dotyczyła akcji prowadzonych przez Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy. Aktywność jedynie 5% związana była z organizacjami służby publicznej, zaś 1% z organizacjami o charakterze politycznym¹³. Dane te skłaniają do wniosku, że niezależnie od rosnącego kapitału zaangażowania wśród młodych¹⁴, nie przejawiają oni szczególnych chęci do osobistych poświęceń na rzecz poprawy bezpieczeństwa, a motywacja ta jest tym niższa, im wyższe i bardziej odczuwalne są indywidualne koszty określonych działań.

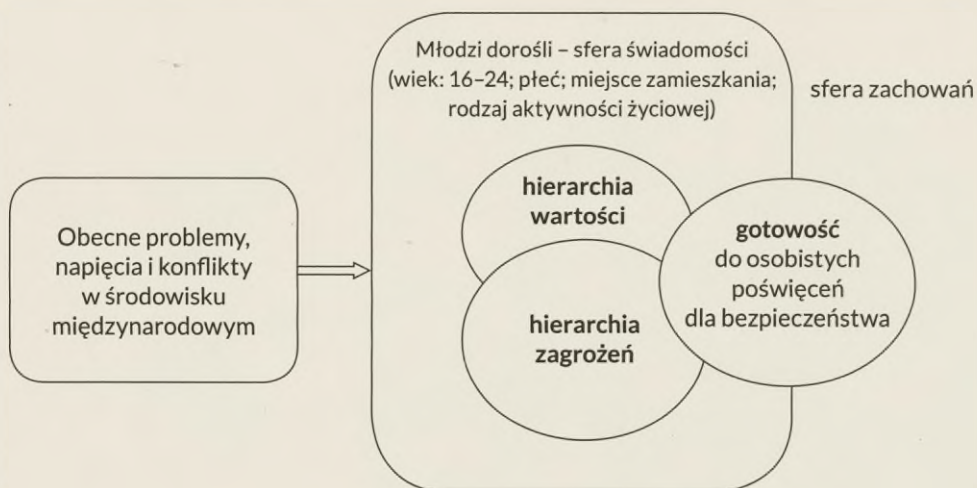
¹⁰ M. McCombs, D. Shaw, cyt. za: E. Griffin, *Podstawy komunikacji społecznej*, Gdańsk 2003, s. 393.

¹¹ Tamże, s. 395.

¹² K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, Warszawa 2011, s. 283–299.

¹³ Tamże, s. 283–285.

¹⁴ Tamże, s. 289–290.

Rycina 1. Teoretyczny model badanych zmiennych

Źródło: Opracowanie własne.

Zmienne i ich pomiar

Pomiaru zmiennych ujętych w zaprezentowanym modelu teoretycznym dokonano za pośrednictwem kwestionariusza ankiety skonstruowanego przez autorów specjalnie na potrzeby omawianego w niniejszym artykule projektu badawczego. Narzędzie to składało się z pięciu zasadniczych części.

W ramach pierwszej z nich respondenci zostali poproszeni o określenie swojego profilu społecznego. Metryczka zawierała pytania o te cechy socjodemograficzne badanych, które zostały ujęte w modelu teoretycznym oraz w problemach badawczych. Tym samym mowa tu o informacjach dotyczących płci, miejsca zamieszkania i formy głównej aktywności życiowej osób biorących udział w pomiarze. Studenci dodatkowo mieli za zadanie podać kierunek i stopień studiów, na którym się kształcą.

W kolejnej, drugiej części ankiety, badanym został zaprezentowany zbiór 17 wartości (Tabela 1). Respondenci zostali poproszeni o wybór trzech, które zajmują najwyższe miejsce w ich osobistych systemach aksjologicznych. Następnie mieli za zadanie – zgodnie z własnymi przekonaniami – uszeregować wybrane wartości od najważniejszej do najmniej ważnej.

Tabela 1. Wartości ujęte przez autorów w drugiej części kwestionariusza ankiety – kolejność alfabetyczna

Zbiór wartości ujętych w kwestionariuszu ankiety	bezpieczeństwo, bogactwo, czyste środowisko, miłość, ojczyzna, pokój (brak wojen), popkultura, praca, przygoda/ryzyko, przyjaciele, religia, rodzina, rozrywka, samorealizacja, sława, wykształcenie, zdrowie
---	---

Źródło: Opracowanie własne.

Na podobnych zasadach autorzy sformułowali zadania składające się na trzecią część kwestionariusza. Tym razem ankietowanym przedstawiono zbiór 16 współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa (Tabela 2). Do badanych została skierowana prośba o wybór trzech z nich, które budzą ich zdaniem największe obawy. Należało również dokonać klasyfikacji wybranych zagrożeń od najbardziej do najmniej groźnych.

Warto w tym miejscu nadmienić, że zarówno zbiór wartości zawarty w części drugiej ankiety, jak i zbiór zagrożeń składających się na jej trzeci komponent nie miały charakteru zamkniętego. Badani mieli bowiem możliwość dopisania dodatkowych wartości i zagrożeń w rubryce „inne”.

Tabela 2. Zagrożenia ujęte przez autorów w trzeciej części kwestionariusza ankiety – kolejność alfabetyczna

Zbiór zagrożeń ujętych w kwestionariuszu ankiety	bezrobocie, cyberterroryzm, globalna epidemia, globalne ocieplenie, katastrofy ekologiczne, klęski żywiołowe, masowe migracje, napływ cudzoziemców, niekontrolowana eksploatacja zasobów naturalnych, starzenie się społeczeństwa, terroryzm, wojna, zaburzenie relacji interpersonalnych, zanieczyszczenie środowiska
---	--

Źródło: Opracowanie własne.

Czwarta część kwestionariusza dotyczyła pomiaru aspiracji życiowych osób ankietowanych. Jednak ze względu na wymogi związane z objętością niniejszego artykułu, uzyskane za jej pośrednictwem wyniki zostaną zaprezentowane w osobnym tomie.

Na ostatnią część badania składało się 10 stwierdzeń (Tabela 3) tworzących – opartą na modelu likertowskim – skalę gotowości do osobistych poświęceń na rzecz przeciwdziałania aktualnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa. Respondenci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do nich poprzez wybór jednej z pięciu odpowiedzi: zdecydowanie tak, raczej tak,

trudno powiedzieć, raczej nie, zdecydowanie nie. Odpowiedzi były punktowane (Tabela 4), zaś uzyskane przez respondentów średnie wartości stanowiły wskaźnik ich gotowości do ponoszenia osobistych kosztów w walce ze współczesnymi zagrożeniami (Tabela 5).

Tabela 3. Stwierdzenia tworzące skalę gotowości badanych do osobistych poświęceń na rzecz przezwyciężenia współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa

Stwierdzenia
1. W razie zagrożenia wojennego jestem gotowy/gotowa umrzeć za ojczyznę.
2. Zobowiązałbym się/zobowiązałabym się do płacenia dwukrotnie wyższych podatków, jeśli przyczyniłoby się to do polepszenia aktualnego stanu środowiska.
3. Uważam, że osoby nieposiadające dzieci powinny płacić wyższe składki na emerytury seniorów.
4. Nie miałbym/nie miałabym nic przeciwko, gdyby obcokrajowcy zajmowali miejsca pracy Polaków, jeśli miałyby to przyczynić się do większej efektywności gospodarczej państwa i poprawy sytuacji demograficznej.
5. Ze względu na potencjalne zagrożenia związane z terroryzmem oraz negatywnymi relacjami z Rosją władze Polski powinny posiadać prawo podsłuchiwania obywateli.
6. W celu zwiększenia bezpieczeństwa jestem za zwiększeniem liczby kontroli osobistych zwykłych obywateli w przestrzeni publicznej (na granicach, w urzędach, szkołach, zakładach pracy).
7. Jestem gotowy/gotowa odkładać wyższe składki emerytalne, aby zapewnić osobom starszym życie na godnym poziomie.
8. Dla bezpieczeństwa powinno się ograniczyć wydarzenia o charakterze masowym (koncerty, zawody sportowe).
9. Wzrost ryzyka zagrożeniem terrorystycznym w Polsce powinien się wiązać z ograniczeniem swobody korzystania z Internetu przez obywateli.
10. Zgodziłbym/zgodziłabym się na przymusowe badania stanu zdrowia, jeśli miałyby to chronić społeczeństwo przed epidemiami.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 4. Przyjęta przez autorów punktacja odpowiedzi udzielanych przez respondentów w odniesieniu do stwierdzeń tworzących skalę gotowości do osobistych poświęceń na rzecz przewyciężenia współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa

Treść odpowiedzi	Ilość przyznawanych punktów
Zdecydowanie tak	5
Raczej tak	4
Trudno powiedzieć	3
Raczej nie	2
Zdecydowanie nie	1

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 5. Przyjęta przez autorów typologia gotowości respondentów do osobistych poświęceń na rzecz przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa

Poziomy gotowości do osobistych poświęceń na rzecz przewyciężenia współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa	Przedziały punktowe
4,5–5,0	Silna gotowość
3,5–4,49	Umiarkowana gotowość
2,5–3,49	Ambiwalencja
1,5–2,49	Niska gotowość
1–1,49	Brak gotowości

Źródło: Opracowanie własne.

Próba osób badanych

Badania przeprowadzone zostały na próbie 700 osób w wieku od 16 do 24 lat. Dobór miał charakter celowy, zaś poszczególne grupy badanych są równoliczne i zostały wyróżnione ze względu na płeć i miejsce zamieszkania. Ankietowanych podzielono ponadto na osoby uczące się w szkołach średnich, studiujące, łączące studia z pracą oraz wyłącznie pracujące. Zaciekawienie autorów budziło bowiem pytanie, w jakim stopniu osobiste doświadczenie obecności na rynku zawodowym i związane z nim

poczucie odpowiedzialności za samego siebie różnicuje badanych w zakresie objaśnianych zmiennych od tych respondentów, którzy pozostając na utrzymaniu rodziców, kontynuują swój proces edukacji. Dodatkowo ujęte w badaniu grupy żaków klasyfikowano ze względu na stopień studiów (inżynierskie/licencjackie lub magisterskie) oraz ich kierunek (humanistyczne/ściśle). Zamyśl ten wynikał z przekonania autorów, że zarówno poziom zaawansowania studentów w toku kształcenia, jak i przyswajany przez nich charakter treści programowych nie pozostaje bez wpływu na ich systemy wartości, postrzeganie współczesnych zagrożeń, a w konsekwencji gotowość do przeciwdziałania tym zagrożeniom. Ostateczny kształt omówionej próby osób badanych oraz liczebności poszczególnych grup, które się na nią złożyły, prezentuje Tabela 6.

Tabela 6. Próba osób badanych

N = 700 osób w wieku od 16 do 24 lat	Mężczyźni (350)		Kobiety (350)	
	miasto (175)	wieś (175)	miasto (175)	wieś (175)
Uczeń szkoły średniej	25	25	25	25
Studiuje na kierunku humanistycznym I stopnia	25	25	25	25
Studiuje na kierunku humanistycznym II stopnia	25	25	25	25
Studiuje na kierunku ścisłym I stopnia	25	25	25	25
Studiuje na kierunku ścisłym II stopnia	25	25	25	25
Studiuje i pracuje	25	25	25	25
Pracuje	25	25	25	25

Źródło: Opracowanie własne.

Organizacja i przebieg badań

Badania przeprowadzono od stycznia do maja 2015 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Zostały one poprzedzone badaniem pilotażowym na grupie 100 osób, które umożliwiło korektę treści zawar-

tych w kwestionariuszu w taki sposób, aby były one w pełni zrozumiałe dla badanych. Łącznie zgromadzono około 767 ankiet z czego 67 odrzucono ze względu na występujące w nich błędy lub fakt, iż były wypełnione jedynie częściowo. Blisko 70% materiału empirycznego zebrano za pośrednictwem Internetu. Link do kwestionariusza wraz z prośbą o udział w badaniu publikowano w wirtualnych grupach dyskusyjnych współtworzonych przez lokalną młodzież akademicką i do niej adresowanych. Pozostałych 30% ankiet zostało zebranych w tradycyjnej, drukowanej formie metodą kuli śnieżnej.

Zastosowanie nieprobabilistycznych metod doboru próby wynikało z ograniczonych środków finansowych i czasu, którym dysponowali autorzy w trakcie realizacji projektu badawczego. Mają oni pełną świadomość, iż uzyskane w ten sposób wyniki oraz formułowane na ich podstawie wnioski nie są reprezentatywne dla całej populacji młodych dorosłych zamieszkujących obszar objęty pomiarem. Niemniej jednak relatywnie duża wielkość próby oraz równa liczba przedstawicieli poszczególnych grup ujętych w badaniu umożliwia wartościową analizę porównawczą wyników. Autorzy niniejszego artykułu żywią przekonanie, że jej efekty mają szansę stanowić ciekawe uzupełnienie dotychczasowej wiedzy empirycznej na temat świadomości i kondycji współczesnych młodych dorosłych.

Analiza wyników badań

Hierarchia wartości w przekonaniach osób badanych

Formułując problemy oraz hipotezy badawcze na etapie planowania niniejszych badań, autorzy założyli, iż wzrost poczucia zagrożenia Polaków związany z konfliktem militarnym na Ukrainie oraz rosnącą siłą organizacji terrorystycznych wpłynie na silne uznanie młodych dorosłych dla wartości ojczyzny, pokoju czy bezpieczeństwa, których trwałość w obecnych warunkach stoi pod znakiem zapytania. Tymczasem uzyskane wyniki badań przeczą niniejszym założeniom. Wskazują one, iż w hierarchii aksjologicznej badanej zbiorowości mamy do czynienia z prymatem triady, na którą składa się wartość rodziny, miłości oraz zdrowia. Dominacja ta jest wyraźna. Ponad 77% respondentów uznało rodzinę jako jedną z trzech najważniejszych wartości. W całej próbie osób badanych była to też wartość, która zajmuje najważniejszą pozycję spośród wszystkich wybieranych na pierwszym miejscu (łącznie 540 osób; wartość I wyboru – 300; II wy-

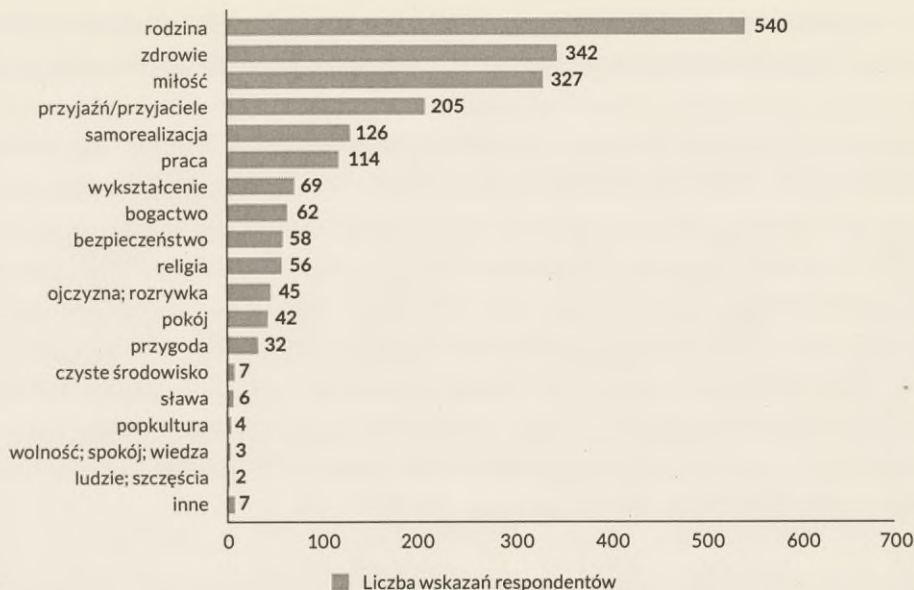
boru – 196; III wyboru – 44). Na zdrowie łącznie wskazało 48,8% (łącznie 342 osoby; wartość I wyboru – 117; II wyboru – 129; III wyboru – 96) zaś na miłość 46,7%. Warto jednak zaznaczyć, że ta ostatnia z wymienionych zajęła drugie miejsce wśród wartości pierwszego wyboru (łącznie 327 osób; wartość I wyboru – 125; II wyboru – 105; III wyboru – 97).

Względnie wysokie miejsca w ogólnej hierarchii wartości młodych dorosłych zajmują przyjaźń/przyjaciele (4 miejsce, łącznie 205 osób; wartość I wyboru – 24; II wyboru – 76; III wyboru – 105), samorealizacja (5 miejsce, łącznie 126 osób, wartość I wyboru – 33; II wyboru – 40; III wyboru – 53) i praca (6 miejsce, łącznie 114 osób; wartość I wyboru – 17; II wyboru – 36; III wyboru – 61), choć najchętniej były one szeregowane jako trzecie pod względem ich ważności. W przywołanym kontekście uwagę zwraca przede wszystkim pierwsze miejsce przyjaciół i przyjaźni wśród wszystkich wartości III wyboru.

Tymczasem wartości, których umocnienia spodziewali się autorzy – w obliczu obecnie napiętej sytuacji międzynarodowej – zajmują niską pozycję. Na bezpieczeństwo wskazało łącznie 56 (9 miejsce), ojczyznę 45 (11 miejsce), zaś pokój 42 respondentów (12 miejsce). Zdecydowana mniejszość z omawianej grupy osób badanych stawiała wymienione wartości na pierwszym miejscu. Wynik ten w pewnym stopniu dowodzi, że obecność w debacie publicznej spekulacji dotyczących możliwej agresji Rosji na Polskę, a także groźby i zamachy dokonywane przez islamskie organizacje terrorystyczne nie przekładają się na bezpośrednie poczucie zagrożenia w świadomości młodych Polaków¹⁵.

Wykres 1 ukazuje hierarchię wartości respondentów, która stanowi sumę wszystkich dokonanych przez nich wyborów, natomiast Tabela 7 przedstawia procentowy udział tychże wartości w opartych na kryterium pierwszeństwa szeregach istotności wskazanych przez osoby badane.

¹⁵ Warto w tym miejscu przypomnieć, że prezentowany projekt badawczy realizowany był przed zamachami bojowników Państwa Islamskiego w Paryżu oraz przed wybuchem apogeum ruchów migracyjnych z Syrii do Europy, które to wydarzenia spotęgowały społeczny lęk przed terroryzmem. Z drugiej jednak strony, w trakcie prowadzenia niniejszych badań doszło do ataku terrorystów na redakcję francuskiego *Charlie Hebdo*, zaś ogólnopolskie media niemal codziennie dostarczały nowych informacji o działalności ISIS, Boko Haram oraz innych organizacji terrorystycznych. Problem i zagrożenie terroryzmem było więc w tym okresie czasowym zauważalne, i co jeszcze bardziej istotne, eksponowane medialnie.

Wykres 1. Hierarchia wartości w opiniach badanej zbiorowości według sumy ich wskazań

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 7. Udział procentowy wartości wskazywanych przez respondentów według hierarchii ich ważności

Wartości I wyboru	Suma %	Wartości II wyboru	Suma %	Wartości III wyboru	Suma %
1) rodzina*	42,85%	1) rodzina	28%	1) przyjaźń/przyjaciele	15%
2) miłość	17,85%	2) miłość	18,42%	2) miłość	13,85%
3) zdrowie	16,71%	3) zdrowie	15%	3) zdrowie	13,71%
4) samorealizacja	4,71%	4) przyjaźń/przyjaciele	10,85%	4) praca	8,71%
5) religia	4,14%	5) samorealizacja	5,71%	5) samorealizacja	7,57%
6) przyjaźń/przyjaciele	3,42%	6) praca	5,14%	6) wykształcenie	6,42%
7) praca	2,42%	7) ojczyzna	2,85%	7) rodzina	6,28%
8) bogactwo	1,85%	8) religia	2,57%	8) bezpieczeństwo	5,71%
9) wykształcenie	1,57%	9) bogactwo	2,42%	9) bogactwo	4,57%
10) ojczyzna	1%	10) wykształcenie, bezpieczeństwo	1,85%	10) rozrywka	4,42%
11) pokój	0,85%	11) rozrywka	1,57%	11) pokój	3,71%
12) bezpieczeństwo	0,71%	12) pokój	1,42%	12) przygoda	3,57%
13) rozrywka	0,42%	13) przygoda	1%	13) ojczyzna	2,57%
14) spokój, wolność, ludzie	0,28%	14) sława	0,42%	14) religia	1,28%
15) sława, honor, szczęście, wioślarsstwo	0,14%	15) wiedza	0,28%	15) czyste środowisko	1%
		16) bóg, sport, szczęście, władza	0,14%	16) popkultura	0,57%
				17) sława	0,28%
				18) wolność, spokój, sport, wiedza	0,14%

* Pogrubione zostały wartości ujęte w hipotezach badawczych oraz te, które po zsumowaniu wszystkich wyborów zajęły pierwszych sześć miejsc w hierarchii wartości badanej zbiorowości.

Źródło: Opracowanie własne.

Stosunkowo podobnie kształtują się hierarchie wartości wyodrębnione ze względu na płeć osób badanych. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni najwyżej cenią sobie przede wszystkim rodzinę, miłość oraz zdrowie, zaś w dalszej kolejności przyjaźń/przyjaciół, samorealizację i pracę. Jednak co interesujące, udział procentowy pierwszych trzech wartości jest wyższy w grupie żeńskiej, zaś pozostałe z wymienionych cieszą się wyższym uznaniem w grupie męskiej. Znamienny jest również fakt, iż spośród trzech wartości zdefiniowanych przez autorów jako zagrożone, żadna nie uplasowała się w pierwszej piątce najważniejszych (Tabela 8). Wartość ojczyzny zajęła dopiero 9 miejsce w grupie mężczyzn, zaś 12 w grupie kobiet. Bezpieczeństwo i pokój są z kolei wyżej cenione przez płeć żeńską (odpowiednio 8 i 10 miejsce) niż męską (13 i 14 miejsce). W obu grupach udział omawianych wartości nie przekracza 10,5%.

Tabela 8. Hierarchia wartości respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz dla obu płci

Ogółem	%	Mężczyźni	%	Kobiety	%
1) rodzina	77,1	1) rodzina	70,8	1) rodzina	83,4
2) zdrowie	48,8	2) zdrowie	44,0	2) zdrowie	55,1
3) miłość	46,7	3) miłość	38,3	3) miłość	53,7
4) przyjaźń/ przyjaciele	29,3	4) przyjaźń/ przyjaciele	33,1	4) przyjaźń/ przyjaciele	25,4
5) samorealizacja	18,0	5) samorealizacja	21,7	5) samorealizacja	14,3
6) praca	16,3	6) praca	18,8	6) praca	13,7
7) wykształcenie	9,8	7) bogactwo	13,7	7) wykształcenie	11,4
8) bogactwo	8,8	8) rozrywka	10,3	8) bezpieczeństwo	10,3
9) bezpieczeństwo	8,3	9) ojczyzna	9,4	9) religia	9,7
10) religia	8,0	10) wykształcenie	8,6	10) pokój	8,0

Źródło: Opracowanie własne.

Większych różnic nie dostrzeżono również w deklarowanych systemach wartości wśród młodych mieszkańców miast i wsi (Tabela 9). Uwagę zwraca jedynie fakt, iż badani pochodzący z obszarów miejskich deklarują nieco wyższe – niż ma to miejsce w przypadku respondentów zamieszkujących tereny wiejskie – uznanie dla takich wartości, jak przyjaźń/przyjaciele, samorealizacja czy wykształcenie. Ponadto spośród wartości zagrożonych obecną sytuacją międzynarodową miejsce 7 w hierarchii mieszkańców wsi zajęło bezpieczeństwo (miasto 4,3% – miejsce 13), zaś pokój (wieś

4,8% – miejsce 13) i ojczyzna (wieś 5,7% – miejsce 12) *ex aequo* miejsce 10 w grupie najważniejszych wartości cenionych przez mieszkańców miast.

Tabela 9. Hierarchia wartości respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz ze względu na miejsce zamieszkania osób badanych

Ogółem	%	Miasto	%	Wieś	%
1) rodzina	77,1	1) rodzina	76,0	1) rodzina	78,3
2) zdrowie	48,8	2) zdrowie	46,6	2) zdrowie	51,1
3) miłość	46,7	3) miłość	46,3	3) miłość	47,1
4) przyjaźń/ przyjaciele	29,3	4) przyjaźń/ przyjaciele	32,3	4) przyjaźń/ przyjaciele	26,3
5) samorealizacja	18,0	5) samorealizacja	19,4	5) praca	17,1
6) praca	16,3	6) praca	17,1	6) samorealizacja	16,8
7) wykształcenie	9,8	7) wykształcenie	12,0	7) bezpieczeństwo	12,3
8) bogactwo	8,8	8) bogactwo	9,1	8) bogactwo	8,6
9) bezpieczeństwo	8,3	9) religia	7,4	8) religia	8,6
10) religia	8,0	10) pokój i ojczyzna	6,8	10) wykształcenie	7,7

Źródło: Opracowanie własne.

Rodzina, miłość, zdrowie oraz przyjaźń/przyjaciele to cztery najwyżej cenione wartości we wszystkich grupach badanych wyróżnionych ze względu na rodzaj głównej aktywności życiowej (Tabela 10–12). Nie oznacza to jednak braku różnic w zakresie całościowych struktur poszczególnych hierarchii wartości deklarowanych przez wspomniane grupy. I tak, osoby pracujące, które nie kontynuują edukacji, jako jedyna podzbiorność w próbie wyraża wyższe uznanie dla wartości zdrowia niż miłości. W porównaniu do pozostałych grup młodzi pracownicy silniej cenią pracę, bogactwo oraz poczucie bezpieczeństwa. Należy przypuszczać, iż fakt ten w dużym stopniu wynika z silnego poczucia odpowiedzialności tychże osób za swój los i własne położenie materialne.

Wartość wykształcenia okazała się najważniejsza dla uczniów szkół średnich i studentów kierunków ścisłych. Jej znaczenie okazało się najmniej istotne wśród wszystkich grup pracujących, w tym szczególnie wśród studentów łączących naukę z aktywnością zawodową. Stosunkowo niskie uznanie dla wartości wykształcenia przejawia także grupa studentów uczących się na kierunkach humanistycznych. Z dużym prawdopodobieństwem jest to efekt dominującej ostatnio w przestrzeni publicznej retoryki dyskredytującej absolwentów kierunków humanistycznych na

rynku pracy. Warto również zwrócić uwagę, iż wszyscy objęci pomiarem studenci względnie wysoko cenią sobie wartość samorealizacji i pracy.

Wartości zagrożone w żadnej z omawianych grup nie plasują się w pierwszej piątce najczęstszych wyborów respondentów. Jak już wspomniano wcześniej, bezpieczeństwo zyskało najwyższe uznanie wśród osób pracujących. Dla uczniów szkół średnich oraz studentów niepracujących wartość ta jest dopiero dziewiątą z kolei. Należy w tym miejscu wspomnieć, że w grupie studentów kierunków ścisłych (4% – miejsce 12) oraz tych, którzy kształcą się na studiach magisterskich (6% – miejsce 11) zajmuje ona miejsca poza pierwszą dziesiątką. Podobnie jest wśród studentów łączących edukację z pracą (5% – 11 miejsce). Z kolei wartość pokoju znalazła się wśród dziesięciu najważniejszych wartości w opiniach uczniów szkół średnich, osób wyłącznie pracujących, studentów studiów I stopnia oraz kierunków ścisłych. Ojczyzna zaś najwyższym udziałem odznacza się w wyborach studentów studiów I stopnia, zwłaszcza wśród humanistów.

Zaprezentowane wyniki potwierdzają sformułowany we wcześniejszej części wniosek, zgodnie z którym ani rozgrywająca się na Ukrainie wojna, ani coraz wyższa aktywność organizacji terrorystycznych w Europie nie wywołują w świadomości badanych osób reakcji lękowej w postaci silnej potrzeby uznania dla takich wartości, jak pokój na świecie, ojczyzna czy bezpieczeństwo.

Tabela 10. Hierarchia wartości respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – uczniowie, osoby pracujące oraz łączące pracę ze studiami

Uczniowie	%	Osoby pracujące	%	Osoby studiujące i pracujące	%
1) rodzina	80	1) rodzina	77	1) rodzina	75
2) miłość	50	2) zdrowie	58	2) miłość	51
3) zdrowie	42	3) miłość	49	3) zdrowie	44
4) przyjaźń/ przyjaciele	20	4) przyjaźń/ przyjaciele	23	4) przyjaźń/ przyjaciele	37
5) wykształcenie	17	5) bogactwo	15	5) samorealizacja	22
6) samorealizacja	13	6) bezpieczeństwo	14	6) praca	19
7) praca i religia	12	7) samorealizacja	12	7) bogactwo	11
8) pokój	9	8) rozrywka i przygoda	6	8) przygoda	9
9) bezpieczeństwo i bogactwo	8	9) religia i wykształcenie	4	9) ojczyzna	7
10) rozrywka	6	10) pokój i ojczyzna	3	10) rozrywka	6

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 11. Hierarchia wartości respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz ze względu na stopień studiów

Ogółem studenci niepracujący	%	Studia I stopnia	%	Studia II stopnia	%
1) rodzina	79,2	1) rodzina	82,0	1) rodzina	79,0
2) zdrowie	49,5	2) zdrowie	51,5	2) zdrowie	53,5
3) miłość	44,2	3) miłość	43,0	3) miłość	45,5
4) przyjaźń/ przyjaciele	27,0	4) przyjaźń/ przyjaciele	27,5	4) przyjaźń/ przyjaciele	23,5
5) samorealizacja	19,7	5) samorealizacja	18,5	5) samorealizacja	20,0
6) praca	15,7	6) praca	13,0	6) praca	18,5
7) wykształcenie	11,2	7) wykształcenie i ojczyzna	10,5	7) wykształcenie	10,5
8) religia	9,5	8) bezpieczeństwo	8,5	8) religia	8,5
9) bezpieczeństwo	7,7	9) religia	7,0	9) rozrywka	8,0
10) ojczyzna	7,5	10) rozrywka i pokój	6,5	10) bogactwo	7,0

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 12. Hierarchia wartości respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz ze względu na ogólny kierunek studiów

Ogółem studenci niepracujący	%	Studia humanistyczne	%	Studia ścisłe	%
1) rodzina	79,2	1) rodzina	81,5	1) rodzina	77,0
2) zdrowie	49,5	2) zdrowie	48,0	2) zdrowie	51,0
3) miłość	44,2	3) miłość	42,0	3) miłość	46,5
4) przyjaźń/ przyjaciele	27,0	4) przyjaźń/ przyjaciele	26,0	4) przyjaźń/ przyjaciele	28,0
5) samorealizacja	19,7	5) samorealizacja	21,0	5) samorealizacja	18,5
6) praca	15,7	6) praca	17,5	6) wykształcenie	14,5
7) wykształcenie	11,2	7) bezpieczeństwo	11,5	7) praca	14,0
8) religia	9,5	8) ojczyzna i bogactwo	9,0	8) religia	10,5
9) bezpieczeństwo	7,7	9) religia	8,5	9) pokój	7,5
10) ojczyzna	7,5	10) wykształcenie	8,0	10) rozrywka	7,0

Źródło: Opracowanie własne.

Hierarchia zagrożeń w przekonaniach osób badanych

Niska pozycja takich wartości, jak pokój, ojczyzna czy bezpieczeństwo w systemach aksjologicznych osób badanych czyni jeszcze ciekawszym pytanie o świadomość oraz sposób postrzegania hierarchii zagrożeń we

współczesnym świecie przez respondentów. Ta zaś, zgodnie z przewidywaniami autorów, pozostaje pod bezpośrednim wpływem bieżących oraz najbardziej medialnych – w okresie pomiaru – wydarzeń społeczno-politycznych (Tabela 13). W całej próbie osób badanych aż 78% wskazało na wojnę jako jedno z trzech największych obecnie zagrożeń (Wykres 2). Ponadto większość ankietowanych uznało ją za najistotniejsze z zagrażających społeczeństwu niebezpieczeństw (łącznie 546 osób; zagrożenie I wyboru – 388; II wyboru – 116; III wyboru – 42). Wynik ten z całą pewnością należy interpretować jako konsekwencje trwającego od 2014 roku konfliktu militarnego we wschodniej Ukrainie, któremu towarzyszy wielość hipotez formułowanych przez ekspertów medialnych w Polsce na temat przyszłych planów politycznych władz Rosji wobec państw byłego bloku wschodniego.

Głęboki niepokój wśród ankietowanych budzi również rosnąca aktywność islamskich organizacji terrorystycznych na świecie. Blisko 47,6% respondentów uznało terroryzm (łącznie 333 osoby; zagrożenie I wyboru – 51; II wyboru – 175; III wyboru – 107), natomiast 37,7% fundamentalizm religijny (łącznie 264 osoby; zagrożenie I wyboru – 77; II wyboru – 91; III wyboru – 96) za jedno z najistotniejszych problemów teraźniejszości. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, iż w trakcie zbierania materiału empirycznego doszło m.in. do takich aktów terroru, jak atak bojowników Państwa Islamskiego na redakcję *Charlie Hebdo* we Francji czy zamach w tunezyjskim kurorcie Susa. Informacje medialne na temat tych wydarzeń oraz ogólnie wysokie zainteresowanie środków masowego przekazu w Polsce działalnością islamskich terrorystów (zwłaszcza ISIS, Boko Haram oraz Al-Kaidy) z pewnością nie pozostały bez wpływu na wybory badanych osób.

Niezwykłe wysokie miejsce w hierarchii zagrożeń respondentów zajęło również bezrobocie (łącznie 227 osób, zagrożenie I wyboru – 64; II wyboru – 58; III wyboru – 105). Stało się tak, pomimo iż ogólna sytuacja na rynku pracy w okresie, w którym prowadzono badania, stopniowo poprawiała się¹⁶. Należy jednak pamiętać, iż bezrobocie jest problemem, który

¹⁶ Stopa bezrobocia w Polsce spadła z 12% w styczniu 2015 roku do 10,8% w maju 2015 roku. Tym samym wciąż pozostawała na relatywnie wysokim poziomie. Zob. Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl (dostęp 1.12.2015).

w szczególności dotyczy osób młodych¹⁷. Fakt, iż zdecydowana większość ankietowanych nie posiadała jeszcze żadnego doświadczenia zawodowego, a w Polsce od wielu lat trwa dyskusja nad kwestią niedopasowania polityki edukacyjnej do wymogów rynku pracy, z pewnością pogłębia lęk badanych przed wizją braku zatrudnienia w przyszłości.

Stosunkowo duża liczba osób ankietowanych do najgroźniejszych aktualnie zjawisk zaliczyła problem rosnącej częstotliwości występowania klęsk żywiołowych (łącznie 151 osób; zagrożenie I wyboru – 20; zagrożenie II wyboru – 72; zagrożenie III wyboru – 59). Niewiele mniej respondentów wskazało na ruchy migracyjne i napływ cudzoziemców do Unii Europejskiej (łącznie 131 osób; zagrożenie I wyboru – 23; II wyboru – 35; III wyboru – 73). Należy w tym miejscu pamiętać, że choć omawiane badania były prowadzone jeszcze przed jesienną kulminacją wędrowki uchodźców z Syrii do Europy, to żywe zainteresowanie opinii publicznej budził wówczas zarówno napływ do Polski uciekających przed wojną obywateli Ukrainy, jak również narastający kryzys humanitarny związany z napływem imigrantów z Afryki Północnej na wyspę Lampedusa.

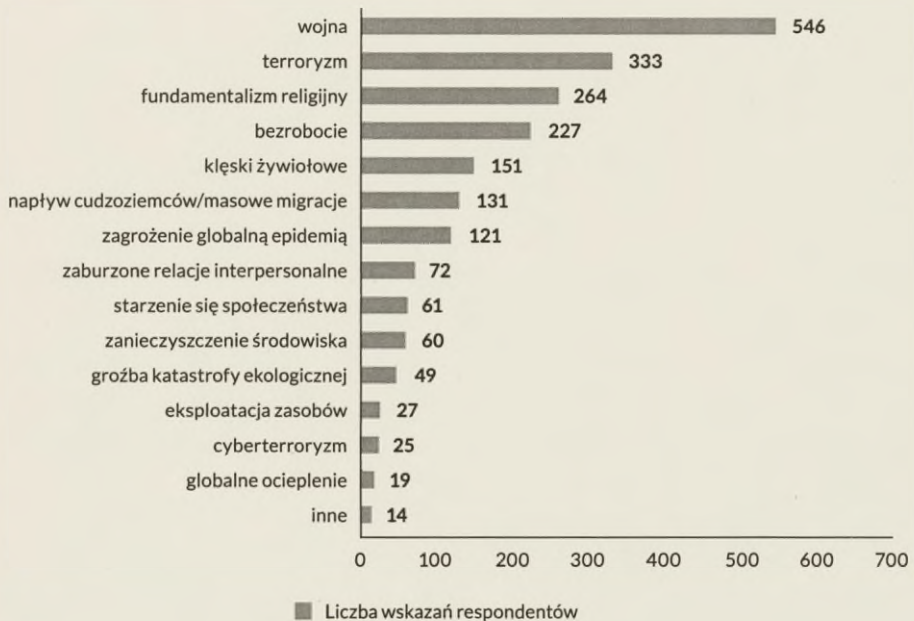
Około 17,3% badanych za istotny problem uznało ponadto zagrożenie globalną epidemią (łącznie 121 osób; zagrożenie I wyboru – 25; II wyboru – 45; III wyboru – 51). Na rezultat ten z pewnością miała wpływ trwająca w okresie zbierania materiału empirycznego i szeroko komentowana wówczas medialnie epidemia gorączki krwotocznej Eboli w Afryce Zachodniej.

Wśród zagrożeń, które odznaczyły się mniejszą liczbą wskazań respondentów, szczególnie martwi niższa pozycja tych, które można zakwalifikować do grupy globalnych problemów ekologicznych¹⁸. Zdaniem autorów wynik ten oznacza, iż badani posiadają zaktualizowaną wiedzę na temat bieżących wydarzeń społeczno-politycznych, które stanowią bez-

¹⁷ Kiedy rozpoczynano proces zbierania materiału empirycznego stopa bezrobocia w Polsce wśród osób poniżej 25 roku życia wynosiła 21,1%. Zob. *Młodzi Polacy pobili unijny rekord. W znajdowaniu pracy*, www.polska.newsweek.pl/bezrobocie-wsrod-mlodych-polakow-dane-za-2014-i-2015-rok,artykuly,359824,1.html (dostęp 1.12.2015).

¹⁸ Oczywiście spostrzeżenie to może być ocenione jako błędne jeśli zsumować wszystkie głosy oddane łącznie na zagrożenia o charakterze demograficzno-środowiskowym o czym autorzy wspominają w dalszej części pracy. Należy jednak zwrócić uwagę, że spośród wszystkich propozycji zagrożeń zamieszczonych do wyboru w kwestionariuszu (Zob. podrozdział „Zmienne i ich pomiar”), omawiany typ problemów stanowił ich większość.

pośrednie zagrożenie dla obecnych pokoleń „tu i teraz”, lecz nie potrafią identyfikować ich rzeczywistych źródeł oddziaływujących na stan bezpieczeństwa w okresie długofalowym. Tym samym młodym dorosłym brakuje świadomości, iż większość współczesnych konfliktów w mniejszym lub większym stopniu determinowanych jest światowym kryzysem środowiskowym, w tym globalnymi zmianami klimatu, wyczerpującymi się zasobami wody pitnej, niedoborem żywności, niestabilnością gospodarek państwowych, których siła oparta została na eksporcie kończących się zasobów paliw kopalnych etc. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż odpowiedzialność za opisany stan wiedzy badanej społeczności ponoszą wszystkie podmioty biorące udział w debacie publicznej na temat współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa. Zbyt często bowiem dokonują one analizy omawianych zjawisk w odniesieniu do płaszczyzny przywództwa i gry politycznej, zbyt rzadko zaś akcentują i unaoczniają rzeczywiste motywy, które skłaniają władze poszczególnych państw do określonych reakcji oraz strategii działania w otoczeniu międzynarodowym.

Wykres 2. Hierarchia zagrożeń w opiniach badanej zbiorowości według sumy ich wskazań

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 13. Udział procentowy zagrożeń wskazywanych przez respondentów według hierarchii ich ważności

Zagrożenia I wyboru	Suma %	Zagrożenia II wyboru	Suma %	Zagrożenia III wyboru	Suma %
1) wojna	55,4	1) terroryzm	25,0	1) terroryzm	15,3
2) fundamentalizm religijny	11	2) wojna	16,6	2) bezrobocie	15
3) bezrobocie	9,1	3) fundamentalizm religijny	13,0	3) fundamentalizm religijny	13,7
4) terroryzm	7,3	4) klęski żywiołowe	10,3	4) napływ cudzoziemców/ masowe migracje	10,5
5) zagrożenie globalną epidemią	4	5) bezrobocie	8,3	5) klęski żywiołowe	8,4
6) napływ cudzoziemców/ masowe migracje	3,3	6) zagrożenie globalną epidemią	6,4	6) zagrożenie globalną epidemią	7,3
7) klęski żywiołowe	2,8	7) napływ cudzoziemców/ masowe migracje	5,1	7) wojna	6
8) zanieczyszczenia środowiska	2	8) zaburzone relacje interpersonalne	3,7	8) zaburzone relacje interpersonalne	5,2
9) zaburzone relacje interpersonalne	1,4	9) groźba katastrofy ekologicznej	3,1	9) starzenie się społeczeństwa	5
10) starzenie się społeczeństwa	1,1	10) zanieczyszczenia środowiska	2,8	10) zanieczyszczenia środowiska	3,7
11) cyberterroryzm	0,71	11) starzenie się społeczeństwa	2,6	11) groźba katastrofy ekologicznej	3,4
12) niekontrolowana eksploatacja zasobów naturalnych	0,57	12) cyberterroryzm i globalne ocieplenie	1,1	12) niekontrolowana eksploatacja zasobów	2,7
13) groźba katastrofy Ekologicznej	0,43	13) niekontrolowana eksploatacja zasobów	0,6	13) cyberterroryzm	1,7
14) globalne ocieplenie	0,3	14) walka o zasoby	0,2	14) globalne ocieplenie	1,3
15) osiedli dresiarze, platforma obywatelska, zachłanność sektora publicznego	0,2	—	—	15) upadek wartości moralnych/ problemy finansowe	0,3
—	—	—	—	16) depresja	0,2

Źródło: Opracowanie własne.

Analizując uzyskane wyniki w odniesieniu do płci respondentów, należy stwierdzić, że podobnie jak w przypadku prezentowanych wcześniej systemów wartości respondentów, tak i w kontekście hierarchii współczesnych zagrożeń opinie mężczyzn i kobiet cechują się względną homogenicznością (Tabela 14). W obu grupach pierwsze cztery miejsca zajęły kolejno wojna, terroryzm, fundamentalizm religijny i bezrobocie. Niemniej jednak warto wspomnieć, że kobiety nieco częściej wskazywały w omawianym przypadku na wojnę, z kolei mężczyźni na rozwój fanatyzmu religijnego. Wyraźną różnicę dostrzec można natomiast w zakresie stosunku płci męskiej i żeńskiej do kwestii napływu cudzoziemców i masowych migracji. Zjawiska te są definiowane w kategoriach znaczącego zagrożenia przede wszystkim przez mężczyzn.

Tabela 14. Hierarchia zagrożeń według opinii respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz dla obu płci

Ogółem	%	Mężczyźni	%	Kobiety	%
1) wojna	78	1) wojna	74	1) wojna	81,1
2) terroryzm	47,6	2) terroryzm	47,7	2) terroryzm	47,4
3) fundamenta- lizm religijny	37,7	3) fundamenta- lizm religijny	40	3) fundamenta- lizm religijny	35,4
4) bezrobocie	32,4	4) bezrobocie	34,3	4) bezrobocie	30,6
5) klęski żywiolowe	21,6	5) napływ cudzo- ziemców/maso- we migracje	27,4	5) klęski żywiolowe	29,1
6) napływ cudzo- ziemców/maso- we migracje	18,7	6) zagrożenie globalną epidemią	15,7	6) zagrożenie globalną epidemią	19,7
7) globalna epidemia	17,3	7) zaburzone relacje interperso- nalne	10,9	7) zaburzone rela- cje interperso- nalne/katastro- fy ekologiczne/ napływ cudzo- ziemców/maso- we migracje	9,7
8) zaburzone relacje interpersonalne	10,3	8) starzenie się społeczeństwa	10,6	8) zanieczyszcze- nia środowiska	9,4
9) starzenie się społeczeństwa	8,7	9) zanieczyszcze- nia środowiska	7,7	9) starzenie się społeczeństwa	6,9
10) zanieczyszcze- nie środowiska	8,6	10) katastrofy ekologiczne	4,3	10) eksploatacja zasobów	4,3

Źródło: Opracowanie własne.

Autorzy nie stwierdzili większych różnic w hierarchiach zagrożeń wyodrębnionych ze względu na miejsce zamieszkania badanych (Tabela 15). Wojna, terroryzm, fundamentalizm religijny, bezrobocie oraz klęski żywiołowe to pięć najważniejszych współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa zarówno w opiniach mieszkańców miast, jak i wsi. Warto również podkreślić, że procentowy udział wymienionych zagrożeń w obu grupach jest do siebie bardzo zbliżony. Opisane tendencje dotyczą również pozostałych wyborów dokonywanych przez omawiane grupy respondentów, natomiast ewentualne różnice występujące między nimi, które odzwierciedlają się w kolejności poszczególnych zagrożeń z dalszych miejsc, mają wymiar symboliczny wobec zbliżonych wartości procentowych udziału tychże zagrożeń w mierzonych hierarchiach. Tak jest chociażby w przypadku problemu starzenia się społeczeństwa, które zajęło ósme miejsce w opiniach ankietowanych z miast (10% wskazań – 35 osób badanych) i dopiero jedenaste wśród mieszkańców wsi (7,4% wskazań – 26 osób badanych).

Tabela 15. Hierarchia wartości respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz ze względu na miejsce zamieszkania osób badanych

Ogółem	%	Miasto	%	Wieś	%
1) wojna	78	1) wojna	78,6	1) wojna	76,3
2) terroryzm	47,6	2) terroryzm	48,3	2) terroryzm	47,4
3) fundamenta- lizm religijny	37,7	3) fundamenta- lizm religijny	39,4	3) fundamenta- lizm religijny	36
4) bezrobocie	32,4	4) bezrobocie	30	4) bezrobocie	34,8
5) klęski żywiołowe	21,6	5) klęski żywiołowe	20,8	5) klęski żywiołowe	22,3
6) napływ cudzo- ziemców/maso- we migracyjne	18,7	6) zagrożenie globalną epidemią	19,7	6) napływ cudzo- ziemców/maso- we migracje	17,7
7) globalna epidemia	17,3	7) napływ cudzo- ziemców/maso- we migracje	19,4	7) zagrożenie globalną epidemią	15,7
8) zaburzone relacje interpersonalne	10,3	8) starzenie się społeczeństwa	10	8) zanieczyszcze- nie środowiska	10,6
9) starzenie się społeczeństwa	8,7	9) zaburzone relacje interpersonalne	9,4	9) zaburzone relacje interpersonalne	10,3
10) zanieczyszcze- nie środowiska	8,6	10) zanieczyszcze- nia środowiska	6,6	10) katastrofy ekologiczne	8,8

Źródło: Opracowanie własne.

Podobnie kształtują się także hierarchie zagrożeń w grupach osób badanych wyróżnionych ze względu na rodzaj głównej aktywności życiowej (Tabela 16–18). Wszystkie z nich za największe aktualne niebezpieczeństwo uznały w pierwszej kolejności wojnę, w drugiej – terroryzm. Duża liczba wskazań we wszystkich grupach dotyczyła także kwestii fanatyzmu religijnego we współczesnym świecie. Co jednak ciekawe, w opiniach osób pracujących, studentów studiów I stopnia oraz kierunków humanistycznych problem ten jest mniej istotny niż zagrożenie bezrobociem. Dla uczniów szkół średnich natomiast oba wspomniane zagadnienia są równie ważne. Ostatnia z wymienionych grup odznacza się także najmniejszym poziomem deklarowanego lęku wobec masowych migracji i napływu cudzoziemców.

Wysoką pozycję we wszystkich grupach zajęły również takie zagrożenia, jak ryzyko wybuchu globalnej epidemii czy klęski żywiołowe. Ponadto wśród zagrożeń, które zajmują w poszczególnych grupach miejsca od 7 do 10, dominują przede wszystkim te o charakterze demograficzno-środowiskowym. Suma głosów łącznie oddanych na ten typ problemów w pewnym sensie osłabia sformułowaną we wcześniejszej części wyводу tezę na temat lekceważącego stosunku młodych dorosłych wobec konsekwencji globalnego kryzysu ekologicznego. Wciąż jest to jednak wynik zbyt słaby, aby zmienić przekonanie autorów o potrzebie mocniejszego uwypuklenia społeczno-politycznych skutków i oddziaływań związanych z degradacją środowiska przyrodniczego na forum debaty publicznej oraz w projektach programów edukacyjnych.

Tabela 16. Hierarchia wartości respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – uczniowie, osoby pracujące oraz łączące pracę ze studiami

Uczniowie	%	Osoby pracujące	%	Osoby studiujące i pracujące	%
1) wojna	74	1) wojna	66	1) wojna	74
2) terroryzm	51	2) terroryzm	51	2) terroryzm	45
3) fundamentalizm religijny/bezrobocie	31	3) bezrobocie	39	3) fundamentalizm religijny	44
4) klęski żywiołowe	25	4) fundamentalizm religijny	34	4) klęski żywiołowe	29
5) zagrożenie globalną epidemią	18	5) zagrożenie globalną epidemią	26	5) bezrobocie	28
6) napływ cudzoziemców/masowe migracje	15	6) klęski żywiołowe	22	6) napływ cudzoziemców/masowe migracje	21

7) zaburzone relacje interpersonalne	14	7) napływ cudzoziemców/masowe migracje	21	7) starzenie się społeczeństwa	16
8) zanieczyszczenie środowiska	13	8) zaburzone relacje interpersonalne	11	8) zagrożenie globalną epidemią	12
9) katastrofy ekologiczne	10	9) zanieczyszczenia środowiska	9	9) zaburzone relacje interpersonalne	7
10) starzenie się społeczeństwa	6	10) katastrofy ekologiczne	7	10) globalne ocieplenie/zanieczyszczenie środowiska	6

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 17. Hierarchia zagrożeń według opinii respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz ze względu na stopień studiów

Ogółem studenci niepracujący	%	Studia I stopnia	%	Studia II stopnia	%
1) wojna	81,7	1) wojna	77	1) wojna	86,5
2) terroryzm	47,2	2) terroryzm	45,5	2) terroryzm	48
3) fundamentalizm religijny	38,7	3) bezrobocie	36,5	3) fundamentalizm religijny	41,5
4) bezrobocie	33,7	4) fundamentalizm religijny	36	4) bezrobocie	31
5) klęski żywiołowe	18,5	5) klęski żywiołowe	20	5) napływ cudzoziemców/masowe migracje/klęski żywiołowe	17
6) napływ cudzoziemców/masowe migracje	17,7	6) napływ cudzoziemców/masowe migracje	19	6) zagrożenie globalną epidemią	14,5
7) zagrożenie globalną epidemią	16,5	7) zagrożenie globalną epidemią	18,5	7) zaburzone relacje interpersonalne	11,5
8) zaburzone relacje interpersonalne	9,7	8) zanieczyszczenia środowiska	10,5	8) starzenie się społeczeństwa	10
9) starzenie się społeczeństwa	9,5	9) starzenie się społeczeństwa	9	9) katastrofy ekologiczne	7,5
10) zanieczyszczenia środowiska	8	10) zaburzone relacje interpersonalne	8	10) zanieczyszczenia środowiska	6

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 18. Hierarchia zagrożeń według opinii respondentów w procentach (10 pierwszych miejsc) – zestawienie ogólne oraz ze względu na kierunek studiów

Ogółem studenci niepracujący	%	Studia humanistyczne	%	Studia ścisłe	%
1) wojna	81,7	1) wojna	80,5	1) wojna	83
2) terroryzm	47,2	2) terroryzm	52	2) terroryzm	42,5
3) fundamentalizm religijny	38,7	3) bezrobocie	41,5	3) fundamentalizm religijny	41,5
4) bezrobocie	33,7	4) fundamenta- lizm religijny	36	4) bezrobocie	26
5) klęski żywiołowe	18,5	5) klęski żywiołowe	20	5) zagrożenie glo- balną epidemią	22,5
6) napływ cudzoziemców/ masowe migracje	17,7	6) napływ cudzoziemców/ masowe migracje	18	6) napływ cudzoziemców/ masowe migracje	17,5
7) zagrożenie globalną epidemią	16,5	7) zagrożenie glo- balną epidemią/ starzenie się społeczeństw	10,5	7) klęski żywiołowe	17
8) zaburzone relacje interpersonalne	9,7	8) zanieczyszczenia środowiska	8	8) zaburzone relacje interpersonalne	12
9) starzenie się społeczeństwa	9,5	9) zaburzone relacje interpersonalne	7,5	9) katastrofy ekologiczne	10,5
10) zanieczyszczenia środowiska	8	10) cyberterroryzm	5	10) starzenie się społeczeństwa	8,5

Źródło: Opracowanie własne.

Gotowość do poświęceń na rzecz przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom

Dotychczasowa analiza wyników badań wykazała, że postrzeganie wagi poszczególnych zagrożeń dla bezpieczeństwa przez młodych dorosłych jest w dużej mierze zdeterminowane najbardziej aktualnymi i nośnymi medialnie wydarzeniami na arenie międzynarodowej. Można wręcz zaryzykować tezę, iż eksponowana za pośrednictwem środków masowego przekazu hierarchia ważności określonych zagrożeń znajduje swe odzwierciedlenie w świadomości respondentów. Uzyskane rezultaty wskazują bowiem dość jednoznacznie, że głębokie zaniepokojenie sytuacją wojenną na Ukrainie, działalnością islamskich organizacji terrorystycznych czy epidemią Eboli w Afryce Zachodniej – które dominowało w opinii publicznej w trakcie realizacji omawianego projektu badawczego – przełożyło się bezpośrednio na wybory dokonywane przez badaną

zbiorowość w procesie klasyfikowania znaczenia poszczególnych zagrożeń dla bezpieczeństwa. Co jednak ciekawe, świadomość ta nie wywołała realnego poczucia lęku przed ryzykiem, jakie niosą te zagrożenia, o czym świadczy niska pozycja w opiniach respondentów takich wartości, jak pokój, ojczyzna czy bezpieczeństwo¹⁹. Niniejszą tezę potwierdzają dodatkowo uzyskane przez autorów rezultaty badań na temat poziomu gotowości ankietowanych do poświęceń własnego interesu na rzecz przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom. Uśredniony rezultat wskazań w badanej próbie, który wyniósł 2,42/5, pokazuje, iż gotowość ta mieści się w przedziale niskim (Zob. podrozdział „Zmienne i ich pomiar”). Choć warto wskazać, że wyniki te kształtowały się różnie w wyodrębnionych przez autorów grupach respondentów w odniesieniu do poszczególnych twierdzeń.

Największym entuzjazmem ankietowanych cieszył się postulat przymusowych badań stanu zdrowia w celu przeciwdziałania epidemiom chorób. Stwierdzenie to ze średnim wynikiem na poziomie 3,93, jako jedyne, spotkało się z akceptacją na poziomie umiarkowanej gotowości. Wysoką liczbę wskazań pozytywnych uzyskało ono wśród uczniów szkół średnich (4,38), kobiet (4,33), wśród mężczyzn natomiast – 3,54, osób łączących życie zawodowe z dalszą edukacją na studiach wyższych (4,29) oraz wyłącznie pracujących (4,14). Najniższe średnie wartości dotyczą studentów studiów I stopnia (stopień I – 3,21; stopień II – 3,66). Za wynik ten odpowiadają zwłaszcza przedstawiciele kierunków ścisłych (kierunki ścisłe I stopnia – 2,28; kierunki ścisłe II stopnia – 4,25; humanistyczne I stopnia – 4,14; humanistyczne II stopnia – 3,07).

Średnie rezultaty na poziomie ambiwalencji przekonań zostały uzyskane w odniesieniu do czterech stwierdzeń. Pierwsze z nich wiązało się z deklaracją gotowości badanych do poniesienia śmierci za ojczyznę w przypadku zagrożenia wojennego (2,92). Chętniej składali ją mężczyźni (3,33) niż reprezentantki płci żeńskiej (2,63). Co ciekawe, najwyższy wynik w całej próbie uzyskali zajmujący się wyłącznie pracą zawodową przedstawiciele płci męskiej (3,48), zaś najniższy pracujące kobiety (1,56). Wynik ten nie budzi jednak zdziwienia chociażby w kontekście tradycyjnego podziału ról oraz zadań, jakie przypisuje się obu płciom w życiu społec-

¹⁹ Choć warto w tym miejscu zaznaczyć, że wysoki poziom zaniepokojenia respondentów groźbą globalnej epidemii może być w pewnym stopniu odzwierciedleniem przejawianego przez badaną zbiorowość wysokiego szacunku dla zdrowia, które zajęło drugie miejsce w hierarchii najważniejszych wartości.

czeństwa oraz narodu. Warto w tym miejscu również zaznaczyć, iż wśród objętych badaniem kobiet pracujących wiele posiada już dzieci, niektóre zaś doświadczają trudu samotnego macierzyństwa. W ich przypadku deklaracja gotowości do poświęcenia życia za ojczyznę oznaczałaby więc jednocześnie zgodę na ryzyko osierocenia potomstwa.

Drugie w kolejności stwierdzenie, którego treść spotkała się z niezdecydowanym stosunkiem badanej zbiorowości, dotyczyło zgody na otwarcie polskiego rynku pracy dla obcokrajowców w celu podniesienia efektywności gospodarczej i poprawy sytuacji demograficznej w kraju (2,74). Nie dostrzeżono tu większych różnic w opiniach poszczególnych grup wyodrębnionych na potrzeby badań. Niemal we wszystkich otrzymano średnie rezultaty odpowiadające przedziałowi ambiwalencji przekonań odznaczającej się ponadto tendencją w kierunku niższych poziomów gotowości. Jedyne wyjątkiem w tym względzie stanowiły uczennice szkół średnich, których wynik 3,14 cechuje się tendencją ku wyższym poziomom gotowości.

W dość jednoznaczny sposób kształtuje się także ambiwalencja poszczególnych grup osób badanych wobec kwestii poprawy bezpieczeństwa za pośrednictwem zwiększonych kontroli osobistych w przestrzeni publicznej (2,53) oraz postulatu podniesienia składek emerytalnych w celu zapewnienia godnego życia emerytom w dobie starzejącego się społeczeństwa (2,5). W kontekście obu przywołanych tu stwierdzeń opinie zdecydowanej większości grup kobiet kształtują się na poziomie dolnych progów niezdecydowania, tymczasem w przypadku grup mężczyzn na poziomie niskiej gotowości. W omawianych przypadkach żadna z grup nie przekroczyła środkowego progu ambiwalencji w kierunku wyższych poziomów gotowości.

Stosunek osób badanych wobec treści prezentowanych w ramach pozostałych pięciu stwierdzeń kształtuje się na poziomie niskiej skłonności do poświęceń na rzecz przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom. Najwyższy wynik uzyskał w tym przypadku pomysł obciążenia wyższymi składkami emerytalnymi osób bezdzietnych (2,42). Postulat ten cieszył się największą popularnością wśród uczniów szkół średnich (2,71). Jednocześnie też zyskiwał nieznacznie wyższą przychylność kobiet (2,52) niż mężczyzn (2,32), a także mieszkańców wsi (2,49) niż miast (2,34). Najmniej spodobał się on osobom pracującym, które nie kontynuują edukacji na studiach (1,6), dla porównania studenci pracujący – 2,3 a studenci niepracujący – 2,3.

jący – 2,45. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż większość przedstawicieli tej grupy badanych stanowiły osoby nie tylko funkcjonujące już na rynku podatkowym, ale i bezdzietne.

Przytoczony przykład pokazuje, że im mocniej koszty rozwiązania określonych problemów dotyczą osobistej sytuacji jednostki, tym większa jej niechęć do ich wdrażania w praktykę życia społecznego. Świadczy o tym także niskie poparcie ogółu badanej zbiorowości wobec propozycji dwukrotnego podniesienia podatków na rzecz poprawy jakości środowiska przyrodniczego (2,29). Bardziej proekologiczne od mężczyzn (2,13) okazały się kobiety (2,46), choć co interesujące, najniższy uśredniony wynik w odniesieniu do omawianego stwierdzenia uzyskały przedstawicielki płci żeńskiej uczące się na studiach humanistycznych II stopnia (1,3); reszta studentów niepracujących – 2,4; uczniowie szkół średnich – 2,28, osoby pracujące – 2,26; studenci pracujący – 2,16. Wśród pozostałych różnic znamienne jest również nieznacznie wyższa gotowość mieszkańców wsi do ponoszenia osobistych kosztów dla dobra przyrody (2,38) niż ma to miejsce w przypadku mieszkańców miast (2,21).

Z najniższym poziomem akceptacji respondentów spotkały się te stwierdzenia, których treść wskazywała na konieczność restrykcyjnego ograniczenia praw obywatelskich ze względu na zagrożenia terrorystyczne i potencjalny konflikt wojenny z Rosją. Badani w zdecydowanej większości uznali, że obecna sytuacja nie stwarza potrzeby inwigilowania obywateli (1,63), ograniczania imprez o charakterze masowym (1,59) czy swobody korzystania z Internetu (1,55). Objęte badaniem grupy były w tym względzie dość jednomyślne. Żadna z nich nie zbliżyła się swymi uśrednionymi wynikami – w kontekście omawianych stwierdzeń – do progu punktowego wyznaczającego granicę pomiędzy przedziałami niskiej gotowości a niezdecydowaniem.

W podsumowaniu tej części wyводу należy również wspomnieć o różnicach występujących pomiędzy wyodrębnionymi grupami osób badanych w zakresie całościowych wyników na skali gotowości do poświęceń własnego interesu na rzecz przeciwdziałania zagrożeniom dla bezpieczeństwa. W niemal wszystkich grupach zdiagnozowano jej niski poziom. Jedyny wyjątek stanowią uczniowie szkół średnich oraz kobiety, których wynik delikatnie przekracza próg graniczny pomiędzy poziomem niskiej gotowości a ambiwalencją przekonań w omawianym zakresie (Tabela 20).

Tabela 19. Średnie rezultaty poszczególnych grup respondentów na skali gotowości do osobistych poświęceń na rzecz przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom oraz reprezentowany przez nie typ gotowości

Grupa osób badanych	Średnia punktowa na skali	Typ gotowości
1) kobiety	2,51	niezdecydowanie
2) mężczyźni	2,33	niska gotowość
3) mieszkańcy miast	2,38	niska gotowość
4) mieszkańcy wsi	2,45	niska gotowość
5) uczniowie szkół średnich	2,55	niezdecydowanie
6) osoby pracujące	2,41	niska gotowość
7) studenci pracujący	2,43	niska gotowość
8) studenci niepracujący I stopień	2,39	niska gotowość
9) studenci niepracujący II stopień	2,37	niska gotowość
10) studenci niepracujący - humaniści	2,38	niska gotowość
11) studenci niepracujący - nauki ścisłe	2,37	niska gotowość
Ogółem	2,42	niska gotowość

Źródło: Opracowanie własne.

Wnioski i dyskusja

Przeprowadzona w niniejszym artykule analiza wyników badań umożliwia sformułowanie następujących wniosków:

1. W hierarchii wartości młodych dorosłych dostrzec można zdecydowaną dominację rodziny, miłości i zdrowia. Jednocześnie też rosnące napięcie w stosunkach międzynarodowych związane z konfliktem wojennym na wschodzie Ukrainy, pogorszeniem się relacji Polski z Rosją oraz nasilającą się aktywnością organizacji terrorystycznych nie przełożyło się na zauważalny wzrost szacunku dla wartości potencjalnie zagrożonych, takich jak ojczyzna, pokój czy bezpieczeństwo. Ponadto respondenci wciąż wysoko cenią te wartości, których niezakłócona realizacja jest najbardziej prawdopodobna w czasach względnej stabilizacji. Mowa tu o przyjaźni, samo-realizacji życiowej czy pracy. Za niepokojące należy uznać niskie poparcie badanej próby osób dla wartości czystego środowiska.

1.1. Autorzy nie zdiagnozowali większych różnic w zakresie hierarchii wartości przejawianych przez respondentów ze względu na ich płeć, miej-

sce zamieszkania czy rodzaj głównej aktywności życiowej. Zjawisko to jest w szczególności zauważalne w odniesieniu do tych wartości, które uznawane były za najistotniejsze i cieszyły się przynajmniej 20% poparciem. Objęte pomiarem grupy charakteryzują się w omawianym zakresie znaczną homogenicznością przekonań. Żadna z nich nie wyróżnia się także w znaczący sposób pod względem uznania dla wartości ojczyzny, pokoju czy bezpieczeństwa. Wszystkie zbadane grupy plasują ten zestaw wartości na dalszych miejscach w swoich systemach aksjologicznych.

1.2. Abstrahując od kolejności poszczególnych wartości w hierarchiach badanych grup, warto jednak wspomnieć, że rodzina, miłość i zdrowie cieszyły się wyższym procentowo uznaniem kobiet, zaś przyjaźń/przyjaciele, samorealizacja i praca wśród mężczyzn. Podobnie przyjaźń/przyjaciele, samorealizacja oraz wykształcenie odznaczają się większym szacunkiem wśród mieszkańców miast niż wsi. Ostatnia z wymienionych tu wartości jest o wiele ważniejsza dla uczniów szkół średnich i studentów kierunków ścisłych niż humanistów. Znamienne jest również wyższe – niż ma to miejsce w przypadku pozostałych grup – uznanie dla wartości pracy, bogactwa i bezpieczeństwa wśród młodych dorosłych, którzy wzięli odpowiedzialność za własne utrzymanie, a jednocześnie zrezygnowali z dalszej edukacji.

2. Młodzi dorośli posiadają świadomość najbardziej aktualnych i najmocniej eksponowanych medialnie zagrożeń dla bezpieczeństwa. Konflikt militarny na Ukrainie, agresywna działalność Państwa Islamskiego oraz pozostałych organizacji terrorystycznych, a także epidemia Eboli w zachodniej Afryce czy masowe migracje ludności to tematy, które budziły szczególne zainteresowanie opinii publicznej w okresie zbierania materiału empirycznego przez autorów. Fakt ten w dużym stopniu przełożył się na przekonania respondentów, którzy do największych zagrożeń współczesnego świata zaliczyli przede wszystkim wojnę, terrorizm, fundamentalizm religijny, dalej zaś napływ cudzoziemców/masowe migracje, klęski żywiołowe, ryzyko wybuchu globalnej epidemii. Wymienioną kolejność przełamuje jedynie zajmujący wysokie czwarte miejsce – w omawianej hierarchii – problem bezrobocia. Rezultat ten należy odczytywać jako efekt naturalnej niepewności osób badanych, z których większość wciąż uczy się i studiuje, odkładając decyzję o poszukiwaniu zatrudnienia. Z wysokim prawdopodobieństwem lęk ten jest potęgowany wiedzą respondentów na temat wysokiego poziomu bezrobocia w Polsce i całej Europie wśród osób poniżej 25 roku życia.

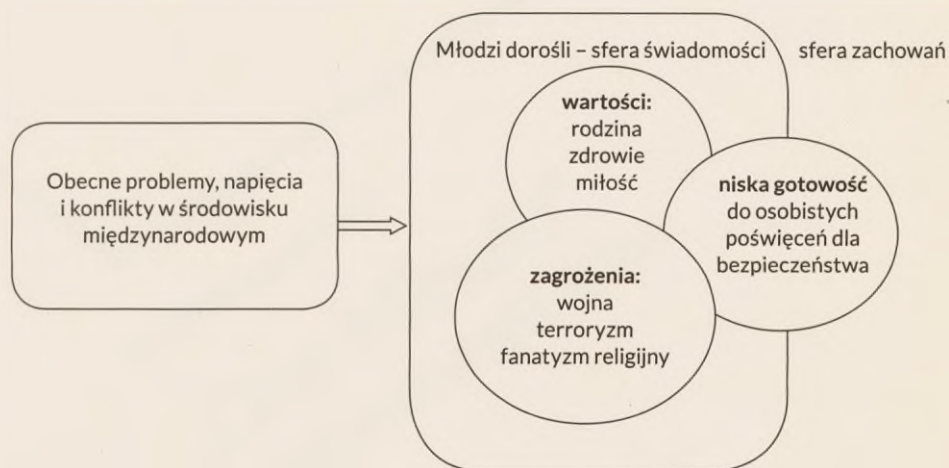
2.1. Podobnie jak w przypadku wartości, tak i w kontekście hierarchii zagrożeń dostrzec można wysoki poziom zgodności w przekonaniach badanych grup. Niemal wszystkie one uznały, iż największymi problemami współczesnego świata są wojny, terroryzm, fanatyzm religijny. Wyjątek w tym względzie stanowią osoby pracujące, studenci studiów I stopnia oraz kierunków humanistycznych, dla których ostatnie z wymienionych zagrożeń jest mniej istotne niż kwestia bezrobocia. Znamienne jest także silniej przejawiany przez mężczyzn lęk przed napływem cudzoziemców, niż ma to miejsce wśród kobiet. Najbardziej otwartą postawę wobec uchodźców i imigrantów prezentują uczniowie szkół średnich, najsilniej zaś obawiają się ich osoby pracujące, co wytłumaczyć można lękiem drugiej z wymienionych grup o większą konkurencję na rynku zawodowym.

3. Młodzi dorośli przejawiają niski poziom gotowości do poświęcania własnego interesu na rzecz przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom dla środowiska. Diagnoza ta dotyczy niemal wszystkich grup objętych badaniem z wyjątkiem kobiet oraz uczniów szkół średnich, którzy cechują się w tym względzie ambiwalencją przekonań, która odznacza się jednak wyraźną tendencją w kierunku niższych poziomów gotowości. Wskazanie większych różnic między ankietowanymi było możliwe jedynie na poziomie analizy rozkładu wyników dla poszczególnych twierdzeń.

3.1. Największy – kształtujący się na poziomie umiarkowanej gotowości – entuzjazm osób badanych wywołał postulat przymusowych badań w celu zapobiegania epidemiom. Niezdecydowanie respondentów dotyczyło zaś kwestii gotowości poniesienia śmierci za ojczyznę w trakcie wojny, zgody na otwarcie rynku dla obcokrajowców, zwiększenia kontroli osobistych w celu poprawy bezpieczeństwa oraz postulatu wyższych składek emerytalnych na rzecz godnego życia seniorów. Niską gotowość młodzi dorośli wyrazili wobec pomysłów opodatkowania osób bezdzietnych, zwiększenia podatków na cele związane z ochroną środowiska, najniższą zaś w kontekście propozycji niwelowania zagrożeń terrorystycznych oraz wojennych poprzez inwigilowanie obywateli, ograniczanie imprez masowych i swobody korzystania z Internetu.

Zaprezentowane szczegółowe wnioski z analizy wyników badań umożliwiają sformułowanie ogólnej tezy, zgodnie z którą należy stwierdzić, iż: funkcjonująca w świadomości młodych dorosłych hierarchia zagrożeń zdominowana jest przede wszystkim bieżącymi i najmocniej eksponowanymi wydarzeniami na arenie międzynarodowej, takimi jak wojna na Ukrainie

i w Syrii, pogorszenie relacji świata Zachodu z Rosją czy działalnością islamskich organizacji terrorystycznych. Stan ten nie przekłada się jednak ani na potrzebę silniejszego uznania wśród zbadanych respondentów dla wartości ojczyzny, pokoju, bezpieczeństwa, ani też na wysoki poziom ich gotowości do osobistych poświęceń na rzecz przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa (Rycina 2).

Rycina 2. Hierarchia wartości i zagrożeń młodych dorosłych oraz ich gotowość do osobistych poświęceń na rzecz bezpieczeństwa w kontekście obecnych napięć w stosunkach międzynarodowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Attitudes of young adults towards modern threats to safety - empirical reflections

ABSTRACT: The article presents the analysis of the outcomes resulting from empirical study, which was performed from January 2015 through May 2015. The study was carried out with the participation of 700 volunteers from Kuyavian-Pomeranian Voivodeship between 16 and 24 years of age. The respondents were high school students, university students and working adolescents. The main aim of the research project was to attempt to answer the question: in which way the

recent events on the international arena – namely, among others, the war in Ukraine and Syria or growing activity of Islamic terrorist groups – translate into the system of values, the way of perceiving the hierarchy of threats or the willingness of young adults to sacrifice themselves in order to fight against modern threats to safety.

KEYWORDS: youth, value, safety, global threats, awareness.